

Het Houten Zwaard.

Docentenhandleiding

Vrijheid!

Gemaakt door:

Jenny Smetsers

Esther Ikink

Daniëlla Theuws

Inhoud

Verantwoording lessenreeks		3
Inleidende les		8
Nakijkmodel inleidende les		15
 Les 1		
Macht en aanzien	Bijlage 1	18
	Lesbrief	20
	Nakijkmodel	29
 Les 2		
Slavernij	Bijlage 1	32
	Lesbrief	35
	Nakijkmodel	46
 Les 3		
Eigen keuze?	Bijlage 1	49
	Lesbrief	51
	Nakijkmodel	57

Verantwoording lessenserie 'Het Houten Zwaard'

Stap 1:

Het thema dat wij voor deze lessenserie hebben gekozen is **vrijheid**. We hebben dit thema gekozen omdat dit ook nadrukkelijk terugkomt in de film. Daarnaast denken wij dat het een thema is wat de leerlingen aanspreekt en waarmee je een leuke en leerzame lessenserie kun maken. Ons doel is dat leerlingen een completer beeld krijgen over de betekenis van vrijheid in de tijd, in verschillende samenlevingen en voor zichzelf.

Binnen het thema vrijheid hebben wij een aantal subthema's gekozen waarmee we in de lessen zullen gaan werken:

1. Macht en aanzien (maatschappelijke verhoudingen)
Status brengt verantwoordelijkheden met zich mee; vrijheid om je daaraan te onttrekken = minder aanzien. Wat is het verband tussen rijkdom, stand en aanzien?
2. Slavernij
Wat is slavernij precies? Op welke manier zien we het terug in de geschiedenis? Wat gebeurt er met de slaaf/gladiator in de film?
3. Ondernemerschap/eigen baas zijn + keuzes hebben en maken.
Met genoeg geld en middelen neem Flamma de zaak over met verplichtingen, terwijl hij het eerder juist verafschuwde; wat is hier het verband met de vrijheid?

Stap 2:

Tijdvakken en kenmerkende aspecten

Tijdvak	Kenmerkend aspect	Onderwerpen
2: Grieken en Romeinen	5: De groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde.	Gladiatorengevechten Slaven Romeinse cultuur Infrastructuur van de Romeinen

5: Ontdekkers en hervormers	20: Het begin van de Europese expansie overzee.	Ontdekkingsreizen Kolonies Slavenhandel
6: Regenten en vorsten	23: Wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie.	Handelskapitalisme VOC WIC
7: Pruiken en revoluties	29: De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap. 30: Uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden trans-Atlantisch slavenhandel, en de opkomst van het abolitionisme.	Grondrechten Vrijheid Onafhankelijkheid

Kerndoelen Mens en Maatschappij

Hieronder een opsomming van de kerndoelen die nadrukkelijk in deze lessenserie naar voren komen:

- 36. De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijk kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan.
- 37. De leerling leert een kader van tien tijdvakken te gebruiken om gebeurtenissen, ontwikkelingen en personen in hun tijd te plaatsen.
- 40. De leerling leert historische bronnen te gebruiken om zich een beeld van een tijdvak te vormen of antwoorden te vinden op vragen, en hij leert daarbij ook de eigen cultuurhistorische omgeving te betrekken.
- 42. De leerling leert in eigen ervaringen en in eigen omgeving effecten te herkennen van keuzes op het gebied van werk en zorg, wonen en recreëren, consumeren en budgetteren, verkeer en milieu.
- 46. De leerling leert over de verdeling van welvaart en armoede over de wereld, hij leert de betekenis daarvan te zien voor de bevolking en het milieu, en relaties te leggen met het (eigen) leven in Nederland.

Kenmerken van het onderwijs in de nieuwe onderbouw

Alle kenmerken van de vernieuwde basisvorming komen in deze lessenserie aan bod.

Karakteristiek van het leergebied Mens en Maatschappij

Met name onderdeel 2, 3 en 4 komen in deze lessenserie aan bod. De manier van leerinhouden aanbieden (5) is hier dus in een lessenserie als vakoverstijgend project.

Stap 3:

Activerende lessenserie

De lessenserie bestaat uit vier lessen. De eerste les is een inleiding, waarin het begrip vrijheid wordt besproken. Ook zullen de leerlingen in deze les kennismaken met de overige subthema's en wordt uiteraard de film gedraaid. In de volgende drie lessen worden de subthema's behandeld (zie stap 1).

De lessenserie is gemaakt voor vmbo-t/havo/vwo en valt binnen scenario 3. De geïntegreerde vakken in deze lessenserie zijn: geschiedenis, aardrijkskunde, economie en maatschappijleer.

Theoretische onderbouwing

De key-concepts die voor onze serie belangrijk zijn:

- *sociale verhoudingen*: de lessen over macht en aanzien en keuzes hebben en maken
- *economie en samenleving*: de lessen over slavernij en ondernemerschap- 'eigen' baas zijn.
- *culturele uiting*: is meer verweven in de lessen en gaat over de positie van gladiatoren in het Romeinse Rijk.

Het thema 'vrijheid' komt terug via een onderzoeksvraag (inquiry-based question) per les. Voor de les over macht en aanzien is dat de vraag: Wat betekent vrijheid als je macht hebt? Voor de les over slavernij: Wat betekent vrijheid in een samenleving? Voor de les over eigen baas zijn: Wat betekent vrijheid voor jou?

Per les wordt dan ingegaan op het beantwoorden van deze vragen door kennis en bronnen aan te bieden (door de docent), via diverse werkvormen tot een inzicht of antwoord te komen en dat te delen en bespreken met de klas. Hier is in de lessenserie de opbouw volgens Bloom terug te vinden.

De verdeling in de piramide van concepten is als volgt:

Het 'big concept' is de betekenis van vrijheid aan de hand van *ruimte* (van Flamma tot grote groepen mensen tot de eigen persoonleerling), *plaats* (Rome, wereld, Nederland), *tijd* (tijdvakken inclusief heden) en *maatschappij* (de diverse betekenissen van vrijheid).

De 'second order concepts' waaronder verandering, diversiteit, interactie, perceptie en representatie komen in de hele lessenserie aan bod. Er worden namelijk verbanden gelegd in tijd, omstandigheden en vakken. Hierdoor is het mogelijk dat de perceptie van het begrip 'vrijheid' voor leerlingen duidelijker en hanteerbaar wordt. We hopen dit doel te bereiken en te toetsen door de leerlingen als allereerste stap een woordweb te laten maken over 'vrijheid' en in de laatste les terug te koppelen naar hun eerste ideeën. Leerlingen kunnen tijdens de lessenreeks zien of en hoe hun

gedachten over vrijheid zijn veranderd. Ze maken daar evaluaties en eventueel een korte presentatie van (schriftelijk, mondeling, powerpoint, folder etc.), de laatste stap in het schema van Bloom, namelijk evaluatie en creatie.

Tot slot komen de 'substantive concepts' terug in het overkoepelende thema en in de vakbegrippen, waarbij het om begrippen uit de geschiedenis, economie, aardrijkskunde en maatschappijleer gaat.

In ons geval volgt de context uit de theorie concept-context op het concept. In de korte tijd die leerlingen hebben en het niveau van leren is dit de juiste volgorde. Het idee om leerlingen tot een concept te laten komen door vanuit contexten te denken en daar verbanden in te vinden is een prachtige manier om de stof eigen te maken. Omdat de lessen echter op allerlei scholen met verschillende achtergronden gegeven wordt, mag je er niet van uitgaan dat die manier overal succesvol is. Vandaar de keuze om een duidelijk thema te volgen en dat als rode draad in vraagvorm per les te herhalen.

Thema: Vrijheid			
Les thema: Inleidende les.			
Scenario: 3			
Niveau: vmbo-t/havo/vwo leerjaar 2.			
Lesdoelen: <i>Kennis:</i> De leerling kan zijn/haar eerder opgedane kennis verwoorden. <i>Inzicht:</i> De leerling kan zijn/haar mening bijstellen. <i>Vaardigheid:</i> De leerling kan aan de hand van de voorkennis en de film een woordweb maken over het thema 'Vrijheid'. <i>Houding:</i> De leerling kan een mening vormen en respecteert de mening van de ander.			
min.	werkvormen	inhoud	leermiddelen
5	Klassikale inleiding (aanbiedende werkvorm)	Welkom allemaal, we gaan het de komende lessen hebben over 'Vrijheid'. Dit is ons hoofdthema. Verder zullen we het gaan hebben over: macht en aanzien (maatschappelijke verhoudingen), slavernij en ondernemerschap, eigenbaas zijn en keuzes maken. Vandaag houden we ons bezig met het thema 'Vrijheid'.	Overzicht op bord met wat we welk onderwerpen we aan de slag gaan.
10	Voorkennis activeren: Wat betekent vrijheid	Jullie krijgen zo meteen dit werkblad. Hierop	Pen en werkblad 1.

	voor ons? (Opdracht: ieder voor zich)	staan op de voorkant een paar vragen bv.: Wat betekent vrijheid voor jou? Probeer hier zo goed mogelijk een antwoord op te geven. Dit werkblad heb je later in een van de lessen nog eens nodig. Dus bewaar het ook goed. Deze opdracht maak je voor jezelf. Hierbij verwacht ik dat je het dus zelf doet en niet met elkaar gaat overleggen. Hier hebben jullie ongeveer nog 10 minuten voor. Ben je klaar wacht je even rustig op de rest. Met de achterkant gaan we later aan de slag.	
20	Het Houten zwaard bekijken. Met opdracht: Kijkvragen.	We gaan zo meteen een filmpje bekijken: 'Het Houten Zwaard'. Het is tijdens de film de bedoeling dat jullie goed kijken naar deze film en ook kijken met de vraag: 'Hoe zie ik de vrijheid terug'? Dit kun je op de achterkant van het werkblad zetten.	Werkblad 2 en pen.

10	Groepje (discussie, coöperatieve werkvorm)	Ga nu samen in het groepje bekijken wat jullie onder 'Vrijheid' vinden vallen. - In vakje 1 schrijf je als één iemand het woord heeft. - Vakje 2 als twee mensen hetzelfde woord hebben. - Vakje 3 als drie mensen hetzelfde woord hebben. - Vakje 4 als jullie alle vier hetzelfde woord hebben. Bespreek daarna in het groepje wat jullie is opgevallen. Zorg dat iedereen in het groepje antwoord kan geven. Ik kies iemand uit die ik het woord geef.	Opdrachtvel verdeeld in 4 vakken. Werkblad 3
5	Klassikaal nabespreken	We gaan nu bespreken wat jullie hebben opgeschreven. Wat is jullie opgevallen? Wat hoort volgens jullie het meeste bij vrijheid? Waren jullie het veel met elkaar eens?	
5	Afronden en vooruit kijken.	Deze les hebben we een film gekeken en hebben	

		we het gehad over vrijheid. De volgende lessen gaan we aan de slag met: - macht en aanzien (maatschappelijke verhoudingen), - slavernij - ondernemerschap, eigenbaas zijn en keuzes maken. Bewaar het werkblad en het vel goed. Deze hebben jullie in de andere lessen nog nodig.	
--	--	---	--

Werkblad 1.

Wat is vrijheid?

Wat betekent vrijheid voor jou?

Heb jij vrijheid in je leven? Leg je antwoord uit.

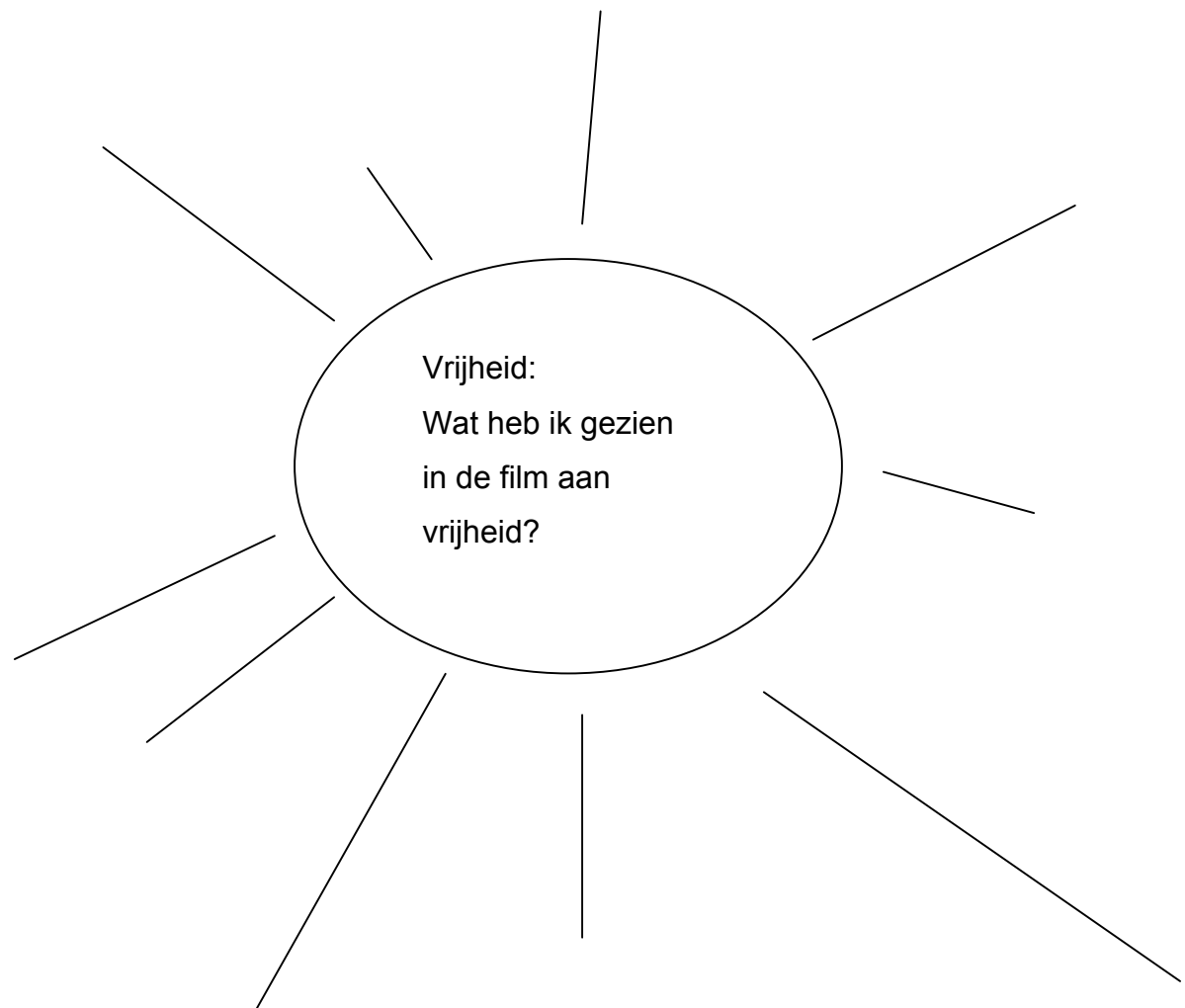
Leeft iedereen in de wereld in vrijheid? Leg je antwoord uit.

Werkblad 2

‘Het houten zwaard’.

Kijkvraag: Wat zie je aan vrijheid in de film? Gebruik het woordweb om je antwoorden in kernwoorden op te schrijven.

(Maak er zo nodig meer lijntjes bij).

Werkblad 3

(Let op dat iedereen dit werkblad invult).

1.	2.
3.	4.

Nakijkmodel inleidende les.

Wat is vrijheid?

Vb. Toestand waarin je kunt gaan en staan waar je wilt.

Vb. ongebondenheid.

Vb. Vrijheid is dat geen enkel ander mens je gedrag bepaalt.

Wat betekent vrijheid voor jou?

Eigen antwoord leerling.

Heb jij vrijheid in je leven? Leg je antwoord uit.

Eigen antwoord leerling.

Leeft iedereen in de wereld in vrijheid? Leg je antwoord uit.

Eigen antwoord leerling.

Nee, want er is oorlog in de wereld. Deze mensen kunnen niet kiezen wat ze wel of niet doen.

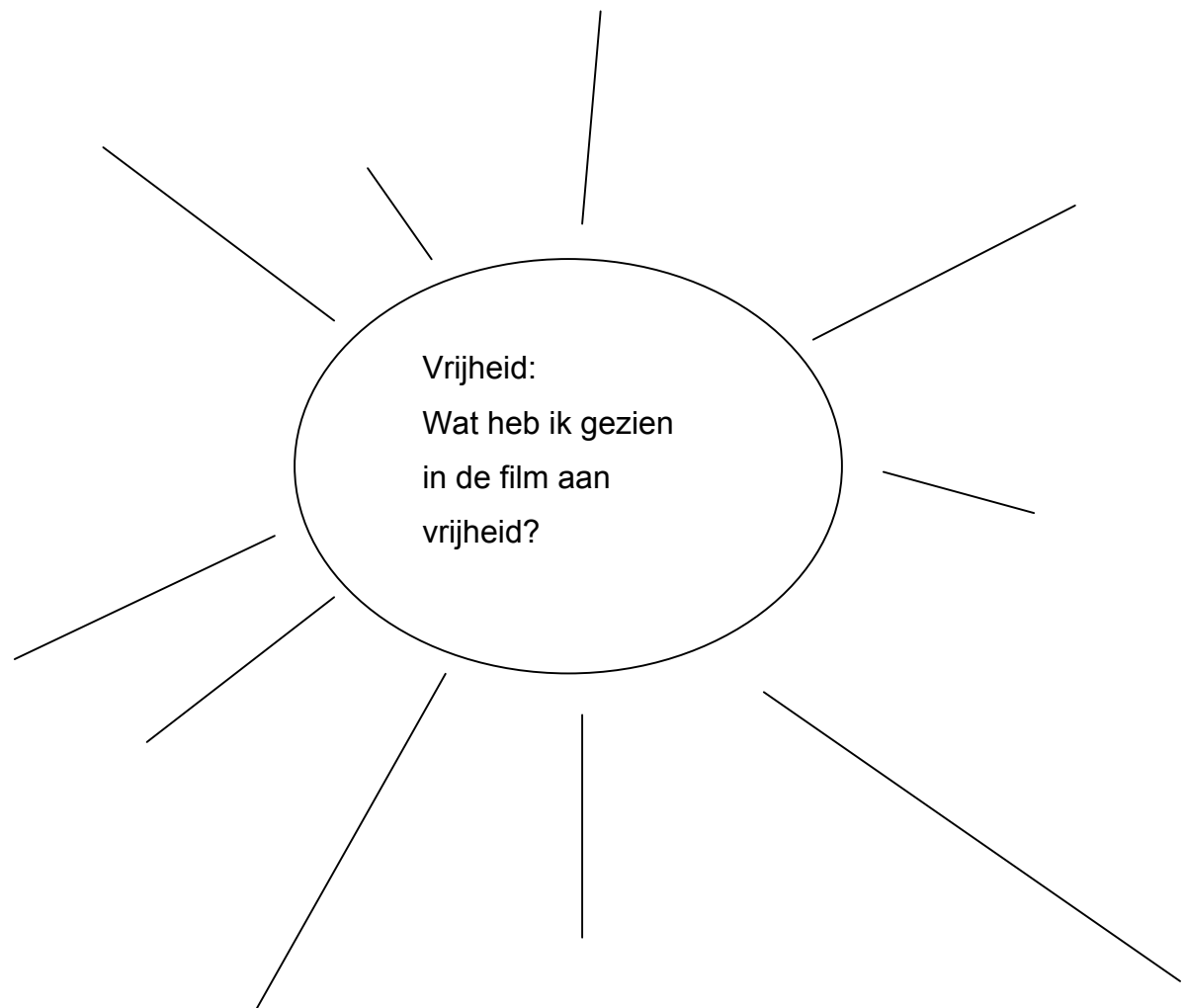
Werkblad 2

‘Het houten zwaard’.

Kijkvraag: Wat zie je aan vrijheid in de film? Gebruik het woordweb om je antwoorden in kernwoorden op te schrijven.

(Maak er zo nodig meer lijntjes bij).

Mogelijke antwoorden: slaaf, eigendom, geld, vechten, eigenaar, vrijkopen, gevangen, het houten zwaard.

Werkblad 3

(Let op dat iedereen dit werkblad invult).

1.	2.
3.	4.

Het Houten Zwaard les 1

‘Macht en aanzien’

Docentenhandleiding (Bijlage 1)

Onderwerp: ‘Macht en aanzien’; wat betekent vrijheid als je macht hebt?

Activiteit: Vanuit coöperatief leren: werken in tweespraak, zoekopdracht, bronnen lezen en verwerken, vragen beantwoorden, verbanden leggen via combinatievragen.

De lesbrief bestaat uit een boekje waarin informatie, bronnen, vragen en ruimte voor de antwoorden zijn verwerkt.

Tijdsduur: 50 minuten

Doelen:

- De leerling kan in eigen woorden de begrippen burgerrechten, proletariër, plebejer, patriciër, aanzien en noblesse oblige omschrijven (vak: gs, Bloom: kennis/begrip).
- De leerling kan de begrippen vrijheid, aanzien, rijkdom en macht aan elkaar koppelen (vak: gs, ml, Bloom: begrip/toepassing).
- De leerling kan informatie uit bronnen halen en die verwerken (vak: ml, ec, Bloom: analyse).
- De leerling kan verbanden leggen tussen het verleden en het heden door overeenkomsten en verschillen te herkennen (vak: gs, ml, ec, Bloom: synthese).
- De leerling kan zijn/haar mening over vrijheid onder woorden brengen met behulp van gegeven begrippen (vak: ml, Bloom: evaluatie).

Kenmerkende aspecten:

Tijdvak 2; aspect 5 (slaven en Romeinse cultuur)

Tijdvak 10; aspect 5 (globalisering en migratie)

Kerdoelen: 36, 38, 40, 42 en 46

Beginsituatie: Basiskennis Romeinen en de inleidende les van deze lessenserie.

Vorbereiden: Kopiëren (liefst kleur) van de leerlingboekjes

Eventueel een laptopkar reserveren voor de zoekopdrachten.
Alle vragen kunnen ook zonder ICT beantwoord worden; in dat geval is een woordenboek handig.

Instrueren: Inhaken op de les over vrijheid en de film. We gaan een boekje maken met vragen en opdrachten die je in tweetallen en individueel invult. We gaan het begrip vrijheid nader bekijken.

Uitvoeren: Korte instructie docent (luisteren), zelfstandig en in tweetallen werken, klassikale tussenbesprekingen na enkele vragen (onderwijsleergesprek).

Nabespreken: Enkele leerlingen lezen voor wat ze bij de eindvraag hebben opgeschreven; iedereen vult aan wat ze van belang vinden, zodat niet alleen de eigen mening, maar ook die van medeleerlingen duidelijk is.

Vervolg: De volgende keer gaat het over vrijheid en het gebrek daaraan in de maatschappij; wat is slavernij?

Aansluiting bij de methoden:

- Sfinx h/v-1, hoofdstuk 3, pagina 56-57 en 64 over standen, de arena en brood en spelen.
- Gamma vmbo, Oude beschavingen leven voort, pagina 75-76 over het leven in een villa van rijke Romeinen.
- Mega informatieboek 1 vmbo-kt, pagina 106 over brood en spelen.

Scenario: 3

Niveau: 2 vmbo-t/havo/vwo.

Het Houten Zwaard, les 1

Macht en aanzien

Vraag: Wat betekent vrijheid als je macht hebt?

Vrijheid en geld

Vaak denken mensen dat het hebben van geld je veel vrijheid en macht geeft.

En vaak klopt dat idee ook wel: als je geld hebt om een auto te kopen, ben je niet afhankelijk van een fiets of het openbaar vervoer en kom je makkelijker op je bestemming aan.

Of je gaat werken en van je eerst verdiende geld mag je zelf kiezen wat je ermee doet;

een nieuwe game, jas of mobiel kopen.

Je hebt een groot bedrijf, waarmee je veel geld verdient en waarin jij beslist wie er mag werken en wie niet.

Je hebt misschien al ontzettend veel geld en je hebt alles al, wat moet je dan nog met al dat geld?

Werk in tweetallen.

Vraag1: *Zou je kunnen zeggen dat je met weinig geld wat vrijheid en een beetje macht hebt en dat je met veel geld veel vrijheid en ook macht hebt?*

Probeer jullie antwoord in één zin op te schrijven. Vergeet niet om erbij te zetten waarom jullie dit vinden.

omdat

Rijke en arme bevolking

In het Rome van onze gladiator Flamma, waren er, net als nu, verschillen in rijkdom. We gaan even terug in de tijd. Helemaal onderaan leven de slaven, mensen die nauwelijks of geen eigendommen hebben. Ook hebben ze geen **burgerrechten**. Ze zijn zelf eigendom van hun bazen, die geld hebben betaald aan de slavenhandelaar.

Daarboven komen de **proletariërs**. Een proletariër is een persoon die te arm is om voor zichzelf te zorgen, maar hij is wel vrij. Het komt zelfs wel voor, dat een slaaf een beter leven heeft dan een proletariër; een slaaf moet gezond blijven en krijgt dus eten en onderdak. Maar de arme proletariër heeft wel de vrijheid om te mogen stemmen bij verkiezingen voor de Senaat (de regering). De gewone man in Rome is een **plebejer**. Dit zijn werkende burgers die genoeg geld verdienen om hun familie te onderhouden. Ze leven in vrijheid en hebben natuurlijk ook stemrecht.

En zoals we uit de Middeleeuwen de adel kennen, waar bijvoorbeeld de ridders bij hoorden, is er in Rome ook een bovenlaag, de elite.

Als je bij een adellijke, rijke familie hoort, ben je een **patriciër**. Dan heb je stemrecht, maar dan maak je ook kans om in de Senaat gekozen te worden.

Extra opdracht individueel:

Wie hoort waar in de Romeinse wereld?

Lees de tekst en de opdracht op de volgende pagina. Vul dan de juiste letters bij de lagen in.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Vanaf 31 v.Chr. werd het Romeinse Rijk een keizerrijk. De keizer was een alleenheerser. Zijn belangrijkste helpers, legeraanvoerders en bestuurders van verre gebieden, koos hij uit zijn senatoren. Senatoren kwamen uit de oudste, rijkste en voornaamste families van Rome. Zij waren meestal grootgrondbezitters, de (bijna altijd) adellijke elite.

De kooplieden waren even rijk maar kwamen vaak niet uit belangrijke families en stonden daarom een trapje lager in aanzien. Ze verdienden veel geld aan hun handel in het hele rijk of ze verhuurden huizen in de grote steden.

In de middenklasse hadden de beeldhouwers, goudsmeden, advocaten en artsen het ook vrij goed. De andere bestonden uit eenvoudigere mensen: kleine boeren, ambachtslieden en herbergiers.

Het proletariaat was het grootste deel van de bevolking. Zij waren zeer arm, hadden meestal geen werk. Wie werk had kreeg een zeer laag loon, nauwelijks genoeg om te overleven.

En dan waren er nog de slaven: gevangengenomen soldaten, vrouwen en zelfs kinderen uit vijandige gebieden. Zij werkten in huishoudens, steengroeven, mijnen, landbouw, roeiers in galeien,...

Tot welk deel van de piramide behoren de volgende mensen:

A winkeliers	D kleine boeren	G senatoren	J beeldhouwers
B proletariaat	E goudsmeden	H slaven	K grootgrondbezitters
C ambachtslieden	F kooplieden	I herbergiers	L keizer

Je kunt deze opdracht ook maken via:

<http://openleerhuis.be/oefeningen/3/5/17/89/3/817/index.html>

Werk in tweetallen:

Lees nu onderstaande bronnen over verschillende standen (groepen) in Nederland.

Bron 1:

De WAV (Wet arbeid vreemdelingen) verbiedt werkgevers en particulieren om vreemdelingen, die geen vrije toegang hebben tot de Nederlandse arbeidsmarkt, zonder geldige tewerkstellingsvergunning voor zich te laten werken. Het inzetten van illegale arbeidskrachten gaat immers ten koste van legale arbeidskrachten, die daardoor moeilijker aan werk komen. Bovendien

worden illegale arbeidskrachten vaak onderbetaald en worden sociale premies en belasting ontdoken. Dit leidt tot oneerlijke concurrentie met bonafide (betrouwbare) werkgevers.

Bron: www.inspectieszw.nl/onderwerpen/arbeidsverhoudingen/illegale_arbeid/

Bron 2:

Nederland is een welvarend land. Maar soms heeft iemand een steun in de rug nodig. Mensen zonder inkomen krijgen een uitkering. Ook bestaan er bijdragen in de kosten van zorg, huur en kinderopvang. De overheid verstrekt subsidies aan bijvoorbeeld ondernemers en woningbezitters.

Bron: www.rijksoverheid.nl/themas/subsidies-uitkeringen-en-toeslagen

Bron 3:

De Franse socioloog Pierre Bourdieu heeft ... vastgesteld dat 'de rijken', die beschikken over 'economische hulpbronnen' en 'culturele hulpbronnen', deze gebruiken om hun kinderen op een hoger niveau te houden dan de – steeds naar boven reikende – middenmoot. De rijke elite weet dat ze op de hielen wordt gezeten door de hogere middenklasse, die niets liever wil dan een trapje stijgen op de maatschappelijke ladder.

Malou van Hintum, *Onder elkaar, de terugkeer van de standen in Nederland*, Vrij Nederland, 06-09-03

Vraag 2:

A. Teken de piramide van de extra opdracht hieronder na. Vergelijk de Romeinse standen nu met de Nederlandse groepen in de maatschappij. Schrijf de Nederlandse benamingen nu op de juiste plaats in de piramide. Let op: je mag de onderstreepte begrippen uit de bronnen gebruiken, maar wie weet ken je zelf nog meer benamingen!

B. Stel dat je van iedere Romeinse groep een paar mensen met een tijdmachine naar onze tijd zou flitsen. Welke beroepen zouden ze dan kunnen hebben? Schrijf deze beroepen nu naast of onder de Nederlandse 'standen'; je mag ook figuurtjes tekenen met de kleding die bij het beroep passen.

C. Nu heb je beeld van de standen zoals we die in Nederland kennen. Zie jij verschil tussen de Romeinen en de Nederlanders?

Schrijf er twee op:

De Piramide van Nederland:

Macht en aanzien

Als je rijk bent, kijken mensen tegen je op. Je hebt veel **aanzien**. En als je dat hebt, heb je op de één of andere manier macht. Blijkbaar heb je iets gedaan waardoor je zo rijk bent. In Rome kon je op een paar manieren rijkdom vergaren.

De gemakkelijkste manier was geboren worden in een patriciërsfamilie. Dan was je vanzelf rijk. Een andere manier was het verdienen van geld als ondernemer, zoals de baas van Flamma deed met zijn gladiatoren. En je kon natuurlijk gokken; in de film is te zien dat mensen op de tribune geld inzetten op hun populairste gladiator.

Werk individueel bij vraag 3, 4 en 5:

Vraag 3: Welke soort rijkdom heeft volgens jou het meeste aanzien?

Als ondernemer en gokker had je je eigen geld verdiend, maar had je geen echte verplichtingen met dit geld naar de rest van de Romeinse bevolking. Als patriciër steeg je in aanzien als je een hoge functie kreeg in het Romeinse bestuur. Zo'n functie kreeg je als je genoeg stemmen had gewonnen.

Vraag 4: Maar wie waren ook alweer de groepen die mochten stemmen?

1. _____
2. _____
3. _____

De groep waar veel stemmers bij zaten, was ook de armste groep. En die mensen moesten natuurlijk worden overgehaald om op de beste patriciër te stemmen. Als je nauwelijks kunt eten en je moet heel lang werken voor je beetje geld, is het fijn als je een keer lekker kan eten en kunt ontspannen.

Vraag 5: Wat gingen die rijken dus doen denk je?

Met dit idee van brood en spelen gingen de latere Romeinse keizers door. Hiermee behield de top hun aanzien, hoewel ze er iets voor over moesten hebben. Hun status bestond niet alleen uit rijkdom, maar ook wat ze ermee deden voor andere mensen.

Werk nu weer in tweetallen:

Vraag 6: Zoek via internet of een woordenboek het volgende begrip op:

Noblesse oblige =

Daarna schrijf je op wat dit volgens jullie betekent; wat doet iemand die zich aan 'noblesse oblige' doet?

Gebeurt dat nog steeds? Geef ook voorbeelden.

Zo zie je, dat je best veel vrijheid hebt als je rijk bent, maar dat je vaak ook verplichtingen hebt.

Je hebt eerder gezien welke groepen we in Nederland kennen. En je weet nu dat de Romeinse rijken niet zomaar alles konden doen en dat er ook verplichtingen waren. Ook is er een verband tussen rijkdom, macht, aanzien en vrijheid.

Op de volgende pagina staat de eindopdracht van deze les.

Eindopdracht:

We begonnen met de vraag

Wat betekent vrijheid als je macht hebt?

Kijk nu nog eens naar het antwoord dat je op de eerste vraag hebt gegeven.

Je gaat voor jezelf na of je dat antwoord nog steeds goed en volledig vindt.

Op de volgende pagina geef je antwoord op de vraag van de eindopdracht:

Is rijkdom hetzelfde als macht? Wat betekent vrijheid als je macht hebt? Zorg

ervoor dat je in je antwoord iets zegt over vrijheid, macht, aanzien en rijkdom.

Je mag alle begrippen die we zijn tegengekomen gebruiken. Kijk hiervoor in

de begrippenlijst bij deze les.

Hieronder zie je dat je je antwoord kunt opschrijven. Maar je kunt hier

natuurlijk ook een collage, een tekening, een powerpoint of een stripverhaal

aan toevoegen!

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Nu gaan we in de klas een paar antwoorden bekijken. Vul hierboven zelf in een andere kleur aan wat jij nog belangrijk vindt als je iets nieuws hoort.

Begrippen

Burgerrechten = het geheel van voorrechten die sommige mensen in het Romeinse Rijk hadden, zoals het recht op een eerlijk proces.

Proletariër = persoon die te arm is om voor zichzelf te zorgen.

Plebejer = gewone burger van Rome.

Patriciër = persoon uit een rijke en belangrijke familie.

Aanzien = hoe iemand beoordeeld wordt: in hoog aanzien staan betekent veel waardering of respect krijgen.

Noblesse oblige = adel verplicht (plus zelf gevonden uitleg).

Na de inleidende les en deze les heb je gezien wat vrijheid kan betekenen; veel plezier bij de volgende les!

Nakijkmodel

Het Houten Zwaard les 1 'Macht en aanzien'

Vraag: Wat betekent vrijheid als je macht hebt?

Vrijheid en geld

...

Zou je kunnen zeggen dat je met weinig geld wat vrijheid en een beetje macht hebt en dat je met veel geld veel vrijheid en veel macht hebt?

Deze vraag ga je in tweetallen bespreken. Probeer jullie antwoord in één zin op te schrijven. Vergeet niet om erbij te zetten waarom jullie dit vinden.

Eigen mening _____
omdat _____

Rijke en arme bevolking

... Tekst over standen bij Romeinen (bron: Sfinx h/v1, hoofdstuk 3, p. 56-57)

Standen piramiden: Keizer, elite, patriciër, plebejer, proletariër, slaaf.

Extra opdracht:

1	L
2	G, K
3	F
4	A, C, D, E, I, J
5	B
6	H

Vergelijk de Romeinse standen nu met de Nederlandse groepen in de maatschappij. Welke Nederlandse groepen kun je bij de Romeinse zetten? Let op: je mag de onderstreepte begrippen uit de bronnen gebruiken, maar wie weet ken je zelf nog meer benamingen!

Slaven = *vreemdelingen, illegale arbeidskrachten, onderbetaalde arbeiders*

Proletariër = *uitkeringsgerechtigden, werklozen, studenten*

Plebejer = *legale arbeidskrachten, middenklasse, loondienst, Jan Modaal*

Patriciër = *rijke elite, werkgevers*

Beroepen bij de piramide; naar eigen inzicht.

Macht en aanzien

...

Maar wie waren ook alweer de groepen die mochten stemmen?

1. *Proletariër*

2. *Plebejer*

3. *Patriciër*

...

Wat gingen die rijken dus doen denk je?

Eten geven en naar wedstrijden gaan, naar spelen gaan, ontspanning geven etc.

...

Zoek via internet het volgende begrip op:

Noblesse oblige =

Adeldom legt verplichtingen op. Tegenwoordig gebruikt om aan te geven dat een bepaalde positie bepaalde verplichtingen met zich meebrengt.

Gebeurt dat nog steeds?

Eigen mening. Een voorbeeld is Bill Gates die veel aan goede doelen geeft, BN-ers die voor goede doelen werken en de Lion's of Rotary-clubs.

Zo zie je, dat je best veel vrijheid hebt als je rijk bent, maar dat je vaak ook verplichtingen hebt.

...

Eindopdracht:*Wat betekent vrijheid als je macht hebt?*

Kijk nu nog eens naar het antwoord dat je op de eerste vraag hebt gegeven. Je gaat voor jezelf na of je dat antwoord nog steeds goed en volledig vindt. Hieronder geef je antwoord op de vraag van de eindopdracht: Wat betekent vrijheid als je macht hebt? Zorg ervoor dat je in je antwoord iets zegt over vrijheid, macht, aanzien en rijkdom. Je mag alle begrippen die we zijn tegengekomen gebruiken. Kijk hiervoor in de begrippenlijst bij deze les.

In het antwoord moeten de gevraagde begrippen op een logische manier voorkomen. Let er ook op, dat het antwoord op vraag 1 genoemd wordt.

Begrippen

Burgerrechten = het geheel van voorrechten die sommige mensen in het Romeinse Rijk hadden, zoals het recht op een eerlijk proces. (Memo 1 h/v p. 46)

Proletariër = persoon die te arm is om voor zichzelf te zorgen. (Sfinx h.3 p. 64)

Plebejer = gewone burger van Rome. (Idem)

Patriciër = persoon uit een rijke en belangrijke familie. (Idem)

Aanzien = hoe iemand beoordeeld wordt: in hoog aanzien staan betekent veel waardering of respect krijgen. (www.encyclo.nl)

Noblesse oblige = adel verplicht. (idem)

Het Houten Zwaard les 2

‘Slavernij’

Docentenhandleiding (Bijlage 1)

Onderwerp: ‘Slavernij’; een gebrek aan vrijheid in de maatschappij.

Activiteit: *Inleiding*: Inleiding van het onderwerp m.b.v. clip (klassikaal)

Kern: Lesbrief slavernij (coöperatief leren)

De lesbrief bestaat uit de volgende onderdelen:

- De informatie + vragen boeken voor leerlingen
- Het antwoordblad voor leerlingen
- Het antwoordmodel voor de docent

Slot: Korte nabespreking (klassikaal)

Tijdsduur: 50 minuten

Doelen: *Vakinhoudelijke doelstellingen*

- De leerling kan in eigen woorden uitleggen wat het begrip ‘slavernij’ inhoudt. (vak: gs, Bloom: begrip)
- De leerling kan in eigen woorden uitleggen wat een kolonie is en kan vier voorbeelden noemen van Nederlandse kolonies. (vak: ak, gs, Bloom: kennis/begrip)
- De leerling kan in eigen woorden uitleggen wat de West-Indische Compagnie (en de driehoekshandel) was en kan verklaren waarom deze organisatie aan slavenhandel is gaan doen. (vak: gs, Bloom: begrip/analyse)
- De leerling kan in eigen woorden uitleggen wat een multinational is en daarvan vijf voorbeelden uit het heden geven. (vak: ak, eco, Bloom: kennis)
- De leerling kan een vergelijking geven tussen de trans-atlantische slavenhandel en de slavernij bij de Romeinen. (vak: gs, Bloom: analyse)
- De leerling kan een met historische argumenten onderbouwd oordeel geven over de Nederlandse betrokkenheid bij de slavenhandel. (vak: gs, Bloom: evaluatie)

Nevendoelstellingen

- De leerling kan informatie uit (historische) bronnen halen en die verwerken.
- De leerling kan de atlas als informatiebron gebruiken en kaarten lezen om zich een beeld van een gebied te vormen.
- De leerling kan een onderbouwde mening formuleren.

Kenmerkende aspecten (K.A.):

Tijdvak 2: Grieken en Romeinen, K.A.: 5.

Tijdvak 5: Ontdekkers en hervormers, K.A.: 20

Tijdvak 6: Regenten en vorsten, K.A.: 23

Tijdvak 7: Pruiken en revoluties, K.A.: 30

Kerdoelen: 37, 40, 41, 47

Beginsituatie: Aan deze les gaat (bij voorkeur) de inleidende les en de eerste les (macht en aanzien) van deze lessenserie vooraf.

Vorbereiden: - Canon Clip: Slavernij klaarzetten op smartboard.

([http://www.entoen.nu/slavernij/beeld-en-geluid/canonclip-slavernij-\(groep-5-en-6\)#beeld](http://www.entoen.nu/slavernij/beeld-en-geluid/canonclip-slavernij-(groep-5-en-6)#beeld))

- Lesbrieven + antwoordbladen kopiëren (de lesbrieven zelf kunnen hergebruikt worden).
- Atlassen en eventueel woordenboeken klaarleggen.
- Computers/laptopkar reserveren

Instrueren: Inhaken op de eerste twee lessen en de film. We gaan een lesbrieven met vragen maken (in tweetallen) over het onderwerp slavernij.

Uitvoeren: - Korte instructie docent, gevolgd door de Canon Clip Slavernij. Vervolgens een korte introductie van het onderwerp slavernij. (Wat is slavernij?, Wanneer spreken we van slavernij? Enz.)
- Lesbrieven: zelfstandig werken in tweetallen, docent helpt waar nodig.

Nabespreken: Aan het einde van de les vindt er een klassikale bespreking plaats van het laatste onderdeel van de lesbrieven (reflectie en evaluatie). Hieruit wordt duidelijk wat de leerlingen ervan hebben geleerd en wat hun mening is over slavernij.

Vervolg: De volgende les gaat over ondernemerschap/eigen baas zijn en keuzes maken. Wat heeft dit met vrijheid te maken?

Aansluiting op methodes:

Mundo

Leerjaar 1: Thema 1 Wie ben ik? (bronnen, periodisering)

Thema 3 Toerisme (Romeinen, kolonisatie)

Thema 6 Arm en rijk (kolonisatie, slavernij)

Leerjaar 2: Thema 7 Wereldhandel (WIC, multinational)

Thema 8 Hoe vrij ben jij? (vrijheid)

Memo

Leerjaar 1: Hoofdstuk 2 Grieken en Romeinen (gladiatoren, leven als een Romein)

Hoofdstuk 6 Ontdekkers en hervormers (kolonies, slavenhandel, plantages)

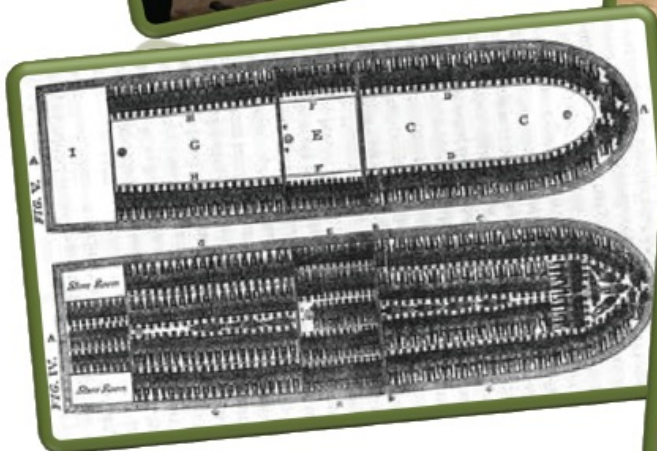
Leerjaar 2: Hoofdstuk 1 Regenten en vorsten (WIC, Slavenhandel)

Hoofdstuk 4 Project Slavernij

Scenario: 3

Niveau: 2 vmbo-t/havo/vwo

LESBRIEF SLAVERNIJ

KOLONIES EN SLAVERNIJ

DE KOLONIES VAN SPANJE EN PORTUGAL

In de inleiding van deze les heb je al geleerd dat de Portugezen en de Spanjaarden de eersten waren die aan slavenhandel deden. Zij hadden kolonies veroverd in Amerika en ze hadden mensen nodig om voor hen in die kolonies te werken. Een kolonie is een gebied buiten het eigen land. Een kolonie werd vaak gebruikt om veel geld mee te verdienen. Het land dat de kolonie veroverd noemen we de kolonisator, meestal zijn dit de wat rijkere en machtigere landen. Wanneer een land bezig is met het stichten van één of meerdere kolonies, noemen we dat kolonisatie.

Dus toen de Spaanse en Portugese kolonisten mensen gingen halen om voor hen te werken, begon de trans-Atlantische slavenhandel. Ze haalden hun slaven uit Afrika en vervoerden ze vervolgens naar Amerika om ze daar te laten werken op hun plantages en in hun mijnen.

OPDRACHT 1

Ook Nederland heeft in de geschiedenis een aantal kolonies gehad, waaronder:

- Nederlands-Indië (nu Indonesië)
 - Suriname
 - Nederlandse Antillen
 - Nieuw-Guinea
- a) Zoek uit van wanneer tot wanneer deze gebieden kolonies zijn geweest van Nederland.
- b) Kleur de kolonies van Nederland in op de wereldkaart op je antwoordblad. Je mag hierbij de atlas gebruiken.

NEDERLAND EN SLAVERNIJ

WEST-INDISCHE COMPAGNIE

In de tijd dat de Spanjaarden en de Portugezen met de trans-Atlantische slavenhandel begonnen, was de slavenhandel in Nederland nog vrijwel onbekend. Nederlanders vonden het onchristelijk en onmenselijk. Toch kwam hier niet veel later verandering in en ging Nederland alsnog meedoen aan de slavenhandel.

In 1621 werd in Nederland de West-Indische Compagnie (WIC) opgericht. De WIC was een Nederlandse handelsorganisatie die was opgericht om, net zoals Spanje en Portugal, handel te gaan drijven in Noord- en Zuid-Amerika.

Want ook al waren de Spanjaarden en Portugezen vijanden van Nederland, het waren ook Nederlands grootste voorbeelden. Wat zij hadden, wilden ze in Nederland ook.

Toen er op de suikerrietplantages van de WIC een tekort kwam aan arbeidskrachten, is Nederland alsnog mee gaan doen aan de slavenhandel om zo aan genoeg arbeidskrachten te komen voor op de plantages. Met de oprichting van de WIC was ook voor Nederland de slavenhandel begonnen die tot 1859 zou duren. Uiteindelijk hebben de Nederlandse schepen in drie eeuwen tijd zo'n 550.000 slaven vervoerd. Dat is bijna vijf procent van de totale slavenhandel.

Logo van de WIC

Het West-Indisch Huis.
Hoofdkwartier van de WIC in
Amsterdam.

OPDRACHT 2

De West-Indische Compagnie wordt ook wel een multinational genoemd.

- Zoek uit wat het woord multinational betekent, je mag hierbij gebruik maken van een woordenboek of internet.
- Waarom is de WIC een multinational?
- Noem vijf bekende multinationals die je kent uit onze tijd:

OPDRACHT 3

Na de Spanjaarden en de Portugezen gingen nu ook de Nederlanders aan slavenhandel doen.

- Bekijk de tijdbalk hierboven. In wel tijdvak begonnen de Nederlanders met de slavenhandel? Kleur dit tijdvak rood op de tijdbalk op je antwoordblad.
En in welk tijdvak is de slavernij uiteindelijk afgeschaft? Kleur dit tijdvak groen op de tijdbalk op je antwoordblad.
- Toen er op de plantages van de WIC arbeidstekorten ontstonden, gingen ook zij slaven uit Afrika halen. Bedenk nog twee mogelijke redenen waarom de WIC met de slavenhandel is begonnen.

OPDRACHT 4

Lees de onderstaande bron.

'Als men in aanmerking neemt dat door de slavenhandel een groot aantal nuttige mensen in leven gehouden wordt; dat de slaven een veel beter leven hebben in onze Amerikaanse landen dan in hun vaderland; dat het voordelig is voor de negervolken dat hun misdadigers door deze handel voor altijd worden weggevoerd; en als men bovendien bedenkt welke voordelen hieruit voortvloeien voor onze Amerikaanse volksplantingen, waar de negers veel geschikter voor de landbouw blijken te zijn dan de blanken of de indianen, dan zal men moeten toegeven dat het voordeel van de slavenhandel zowel voor de negervolken als voor de slaven, voor de kooplieden in het algemeen en voor de volksplantingen in het bijzonder, de bezwaren en alle tegenwerpingen die men naar voren zou kunnen brengen, verre te boven gaat.'

Uit: 'Noodige onderrichtingen voor de slaafhandelaren' geschreven door de Nederlandse scheepsarts David Henri Gallandat.

- Gallandat stelt hier dat er ook voor de slaven positieve kanten aan de slavenhandel zitten. Wat werd er volgens deze scheepsarts als positief beschouwd voor de negervolken en de slaven zelf?
- Ben jij het met Gallandat eens dat er voor de slaven zelf ook wel degelijk voordelen aan de slavenhandel zaten? Beargumenteer je antwoord.

DRIEHOEKSHANDEL

Eeuwenlang deden de Nederlanders mee aan de slavenhandel. Toch deden veel mensen alsof zij er niets van af wisten, er was immers in Nederland zelf nooit een slaaf te zien! Maar hoe verliep die slavenhandel dan?

De Nederlandse kooplieden deden mee aan de driehoekshandel. Vanuit Nederland vertrokken ze met schepen, volgeladen met geweren, alcohol en katoenen stoffen, naar Afrika. In Afrika ruilden ze deze goederen voor slaven. Deze slaven werden vervolgens door dezelfde schepen weer meegenomen naar Amerika waar ze moesten gaan werken op de katoen- en suikerplantages. Met de opbrengst van de slavenverkoop werden specerijen gekocht die op de plantages werden verbouwd. Deze luxe producten werden vervolgens weer door de schepen naar Nederland vervoerd. De Nederlandse kooplieden hebben dus veel geld verdiend aan de slavenhandel, zonder dat er ooit een slaaf in Nederland is geweest.

OPDRACHT 5

Hieronder zie je een schematische weergave van de driehoekshandel. Aan jullie de opdracht om deze verder in te vullen (op je antwoordblad).

- Vul de namen van de werelddelen in op de juiste plaats in het kaartje. Kies uit: Europa, Afrika en Amerika
- De schepen namen elke reis iets anders mee. Geef bij elke reis (pijl) aan wat de schepen die reis vervoerden.
- Bekijk het kaartje nog eens goed. Waarom zouden ze dit de driehoekshandel noemen?

SLAVERNIJ BIJ DE ROMEINEN

In de eerste les heb je de film 'Het Houten Zwaard' gezien. Hierin werd de Bataafse jongen Didius gevangen genomen door de Romeinen, om vervolgens als slaaf te worden verkocht aan een gladiatorenschool. Dus ook in de tijd van de Romeinen bestond er al een vorm van slavernij. Niet alleen in de vorm van gladiatoren, maar ze werden ook gebruikt in sommige huishoudens en net zoals bij de trans-Atlantische slavenhandel op het platteland. Toch zat er wel degelijk een groot verschil tussen de vorm van slavernij bij de Romeinen en bij de trans-Atlantische slavenhandel.

Een Romeinse slaaf aan het werk in de keuken van zijn heer.

OPDRACHT 6

Lees de onderstaande bron en geef aan wat het verschil was tussen de slavernij bij de Romeinen en de trans-Atlantische slavenhandel. Let hierbij op:

- de manier waarop er tegen slaven werd aangekeken;
- de manier waarop de slaven werden behandeld;
- de kans om hun vrijheid weer terug te krijgen.

"Een slaaf is een instrumentum vocale, een stuk gereedschap met een stem." Dit is een uitspraak van een Romeinse geleerde. Slavernij was de normaalste zaak van de wereld en de Romeinen konden zich een maatschappij zonder slaven niet voorstellen. Je kwam slavernij overal tegen: op de boerderij, in de mijnen, in de arena en zelfs in de meeste huishoudens. De slaven hadden geen vrije wil en waren eigendom van de heer. Die bepaalde waar de slaaf woonde, maar ook of hij kinderen kreeg en met wie hij kinderen kreeg. De slaven waren in die tijd best duur, dus als je er een had kon je hem ook maar beter goed verzorgen. Sommige slaven mochten zelfs de administratie doen of les geven aan de kinderen van de heer. Ook konden sommige slaven wat geld verdienen voor zichzelf waarmee ze zich uiteindelijk misschien wel vrij konden kopen. Zij kregen dan hun vrijheid terug en waren geen slaaf meer. Toch hadden ze nog steeds niet dezelfde rechten als de gewone Romeinen. Ze bleven vaak nog lang afhankelijk van hun vroegere heer.

Bron: slavenenheren.wikispaces.com

REFLECTIE EN EVALUATIE

Tijdens deze lesbrief hebben jullie kennis gemaakt met het subthema slavernij. Hieronder volgen nog een paar laatste opdrachten om te kijken wat je er nu van geleerd hebt en of jullie meningen ten opzichten van de onderwerpen slavernij en vrijheid zijn veranderd.

OPDRACHT 7

In deze lesbrief heb je verschillende dingen geleerd over het onderwerp slavernij. Maar wat is volgens jou nu het belangrijkste dat je te weten bent gekomen over de slavernij?

Schrijf hieronder in maximaal 10 zinnen een samenvatting van de belangrijkste dingen die je in deze lesbrief over de slavernij hebt geleerd.

OPDRACHT 8

Bron 1

'De Zwarte Bladzijde'

Dit jaar is het 150 jaar geleden dat de slavernij in de Nederlandse koloniën werd afgeschaft. Van 27 juni t/m 31 augustus 2014 besteedt Het Scheepsvaartmuseum met de nieuwe tentoonstelling, De Zwarte Bladzijde, uitgebreid aandacht aan het thema slavenhandel.

Bron: www.hetscheepsvaartmuseum.nl

Bron2

Surinaamse Comité eist 30 miljard als genoegdoening slavernij

Het comité Nationale Reparaties Commissie Suriname eist 30 miljard euro van Nederland als genoegdoening voor de geleden materiele en geestelijke schade van de slavernij. De claim op herstelbetalingen is neergelegd bij de VN en wordt daar bestudeerd.

Bron: www.politalk.nl

- a) Lees bron 1. De Nederlandse betrokkenheid bij de slavenhandel wordt vaak 'een zwarte bladzijde uit onze geschiedenis' genoemd. Waarom zou dit zo genoemd worden?
- b) Sommige mensen vinden dat erkenning en herdenking van het slavernijverleden niet voldoende zijn. Vind jij dat Nederland de nazaten van de slavernij een schadevergoeding verschuldigd is? Beargumenteer je antwoord.

OPDRACHT 9

Ben je nu, na alles wat je geleerd hebt over de slavernij, anders tegen je vrijheid aan gaan kijken? Beargumenteer je antwoord.

ANTWOORDENBLAD

Naam:

Klas:

Opdracht 1

A)

	Kolonie van	Kolonie tot
Nederlands-Indië		
Suriname		
Nederlandse Antillen		
Nieuw-Guinea		

B)

Opdracht 2

A) _____

B) _____

C) _____

Opdracht 3

A)

B) 1. _____

2. _____

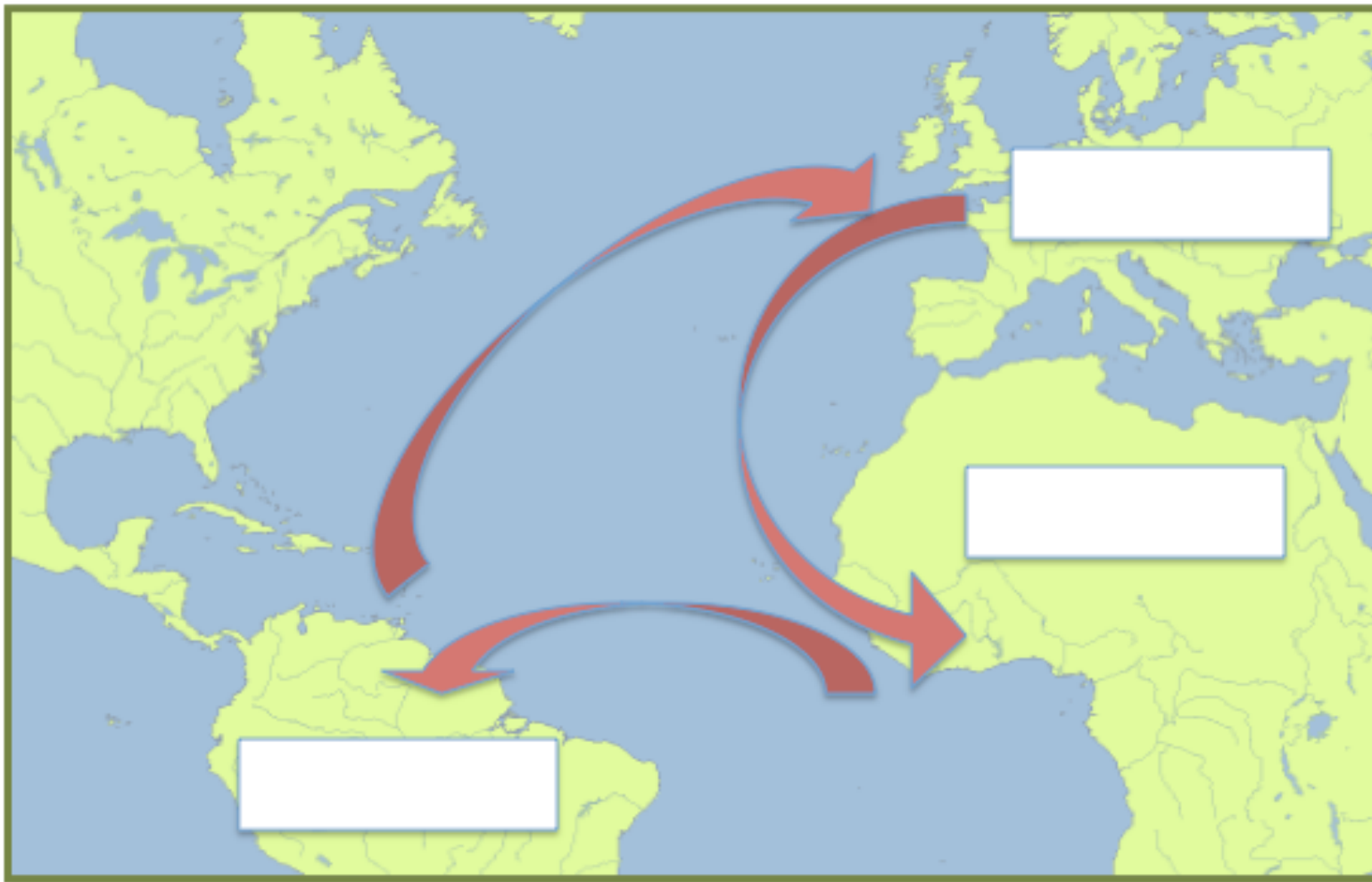
Opdracht 4

A) _____

B) _____

Opdracht 5

A)

B) _____

Opdracht 6

opdracht 7

opdracht 8

A) _____

B) _____

opdracht 9

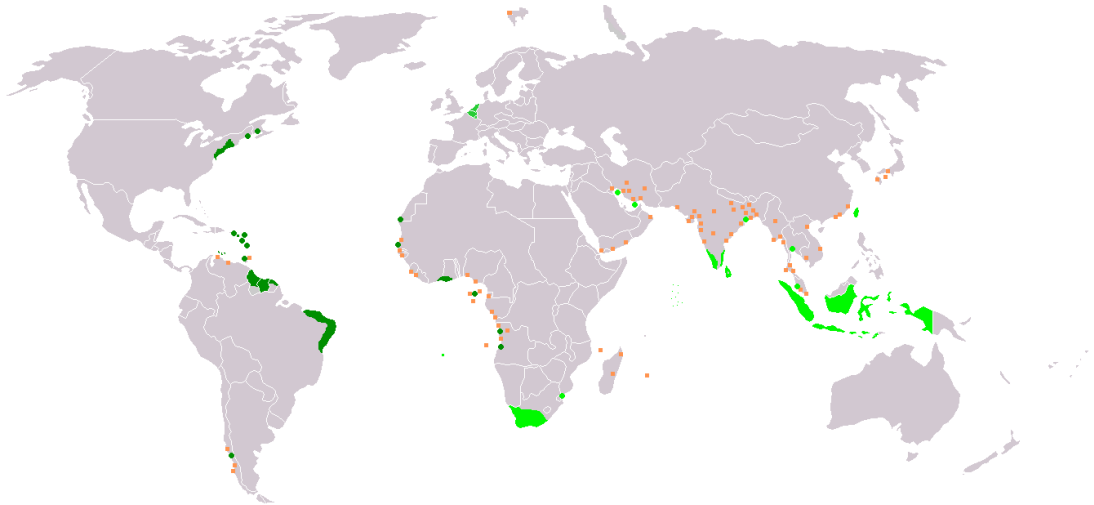
NAKIJKMODEL

Opdracht 1

A)

	Kolonie van	Kolonie tot
Nederlands-Indië	± 1800	1949
Suriname	1667	1975
Nederlandse Antillen	1954	2010
Nieuw-Guinea	1800/1949	1962

B)

Opdracht 2

A) Voorbeeld van een goed antwoord:

Een multinational is een onderneming die in meer dan één land geregistreerd en/of in meerdere landen tegelijk werkzaam is.

B) Voorbeeld van een goed antwoord:

De WIC is een multinational omdat de onderneming in meerdere landen/werelddelen tegelijk werkzaam is.

C) Voorbeelden: Philips, Coca Cola, Shell, Mac Donalds, Mercedes, Ford, Google, Samsung, Pepsi, FedEx, Apple, Ikea, enz.

Opdracht 3

A) Rood: tijdvak 6

Groen: tijdvak 8

B) bijvoorbeeld: goedkopere arbeidskrachten, winst, macht, aanzien, niet achter blijven bij andere landen.

Opdracht 4

A) - dat er een groot aantal nuttige mensen in leven gehouden wordt.

- dat de slaven een veel beter leven hebben in Amerika dan in Afrika.

- dat het voordelig is voor de negervolken als hun misdadigers worden weggevoerd.

B) Eigen mening leerling

Opdracht 5

A)

B) Als je goed kijkt vormt het een driehoek tussen Europa, Afrika en Amerika

Opdracht 6

Voorbeeld van een goed antwoord:

De slaven werden waarschijnlijk op dezelfde manier bekeken als bij de trans Atlantische slavenhandel. Ze werden gezien als een stuk gereedschap en het was de normaalste zaak van de wereld. Wel werden de slaven bij de Romeinen iets beter behandeld. Er waren ook slaven die in het huishouden werkten of zelfs de administratie deden. De meeste slaven woonden gewoon bij hun heer in huis en sommigen mochten zelfs kinderen krijgen. Ook hadden deze slaven meer kans om hun vrijheid weer terug te krijgen. Bijvoorbeeld Flamma in de film door het houten zwaard. Maar ook slaven die in de huishoudens werkten konden zich soms vrij kopen wanneer ze genoeg gespaard hadden. Wel bleven ze dan nog afhankelijk.

Opdracht 7

Antwoord leerling

Opdracht 8

- A) De slavenhandel wordt een zwarte bladzijde uit onze geschiedenis genoemd, omdat wij er als land niet trots op hoeven te zijn wat er in die tijd is gebeurd. Nederland heeft verschrikkelijke dingen gedaan en slaven werden afschuwelijk behandeld. Ook heeft Nederland jarenlang deze periode uit de geschiedenis verzwegen. Daarom wordt het een zwarte bladzijde genoemd, een verschrikkelijke bladzijde waar we ons voor moeten schamen.
- B) Eigen mening leerling

Opdracht 9

Eigen mening leerling

Het Houten Zwaard les 3

Eigen keuze?

Docentenhandleiding (Bijlage 1)

Onderwerp: Ondernemerschap, keuzes hebben en maken.

Activiteit: De leerlingen gaan in groepjes zelfstandig aan de slag met de werkbladen. Het laatste kwartier van de les is bedoeld om de afgelopen lessen na te bespreken en om te kijken of hun beeld ten aanzien van vrijheid is veranderd.

Tijdsduur: 50 minuten

Doelen: De leerling kan overlegend in een groepje een opdracht maken.
De leerling kan zelfstandig en samenwerkend aan de slag met de opdrachten.
De leerling kan een mening vormen over het thema vrijheid.
De leerling kan zijn of haar mening bijstellen ten aanzien van vrijheid.
De leerling kan het antwoord van een ander respecteren.
De leerling kan uitleggen wat zijn/haar mening is.

Kenmerkende Kerndoelen: Tijdvak 2, kenmerkend aspect 5.

Kerndoelen: 36, 40, 42 en 46.

Beginsituatie: Voor de leerlingen deze les krijgen, is het van belang dat ze de inleidende les hebben gehad.

Vorbereiden: Kopiëren (liefst kleur) van de leerlingboekjes.

Instrueren: Inhaken op de les over vrijheid en de film. De leerlingen krijgen een nieuw werkboekje. Tijdens deze les wordt verder gegaan over het thema vrijheid. Tevens wordt er een terugkoppeling gemaakt naar de eerdere lessen en naar de inleidende les. Deze les gaan de leerlingen kijken naar het maken van keuzes. Ook gaan ze kijken naar wat ze nu onder vrijheid vinden vallen. Ze gaan vergelijken om te zien of ze nog steeds dezelfde visie hebben als in de inleidende les.

Uitvoeren: Korte instructie docent (luisteren), zelfstandig en in groepjes werken, onderwijsleergesprek om na te bespreken.

Nabespreken: Nabespreken wordt gedaan door middel van het
onderwijsleergesprek. Met daarna even een korte samenvatting van de
docent wat ze onder vrijheid vinden vallen.

Vervolg: Als het goed is deze les als laatste les gegeven. Maar de les kan ook
eerder gegeven worden.

Aansluiting bij de methoden: Sfinx. Thema 3: Paragraaf 6.

Gamma blok 2 taak 5.

Scenario: 3

Niveau: 2 vmbo-t/havo/vwo.

Eigen keuze?

Deel 1 van de les:

Ondernemerschap:

Ga samen met het groepje aan de slag waarmee je in de inleidende les hebt samengewerkt.

Een **ondernemer** is een persoon die iets onderneemt en daarmee een of andere maatschappelijke bijdrage levert. De spelen was volksvermaak. Er moet hard voor gewerkt worden om uiteindelijk in de **arena** te belanden. Maar wat is daarvoor allemaal nodig?

Bedenk in jullie groepje wat je allemaal moet regelen om een gladiatoren school op te richten. Wat heb je allemaal nodig?

1. iemand uit jullie groepje houdt de tijd in de gaten jullie hebben voor deze opdracht 10 minuten.
1. iemand uit jullie groepje neemt de leiding om overzicht te bewaren.

Gladiatoren

Bron: www.wikikids.nl/gladiator

Een **gladiator** was meestal een slaaf of een gevangene. Hij kreeg eerst een training om goed te leren vechten. Een bekende gladiator in de Romeinse tijd was Spartacus. Gladiatoren waren meestal slaven die voor de lol van de keizer tegen leeuwen en 'goede' gladiatoren moesten vechten. Deze slaven waren boeren die werden ontvoerd, omdat ze niks waard waren tegenover de soldaten van de keizer. Als je als gladiator veel gevechten won kreeg je als beloning vrouwen, brood, geld en roem. Vaak werden de 'slechte' gladiatoren heel snel gedood. Daarom wou bijna niemand gladiator worden, alleen mannen die wisten dat ze goed met een zwaard om konden gaan. Er zijn heel veel mensen dood gegaan in de arena waar gladiatoren vochten. Ze moesten niet alleen tegen elkaar vechten maar ook tegen wilde dieren die de Romeinen uit Afrika hadden meegenomen. Niet alleen de keizer keek naar deze gevechten, heel het volk kon komen kijken en vond het erg leuk om te zien. Het was zoiets als voetbal vandaag de dag.

Bron: <http://www.scholieren.com/spreekbeurt/17324>

Het hoogtepunt van de carrière van een gladiator was het ontvangen van het **houten zwaard**, het symbool van de **vrijheid**. Sommige gladiatoren gingen door met hun carrière omdat ze geen afstand konden doen van hun roem en rijkdom.

Bedenk in jullie groepje wat het zou betekenen om het Houten Zwaard te krijgen? Zou je doorgaan met de spelen of zou je stoppen? En waarom? Ben je dan ook echt vrij? Heb je een keuze als gladiator? Zo, ja welke? Jullie hebben 10 minuten hiervoor.

Deel 2: van de les.

Vrijheid (15 minuten)

1. Ga voor jezelf na wat je nu onder vrijheid verstaat.

Schrijf dit op en kijk niet naar je eerder opgeschreven antwoorden.

2. Bespreek in het groepje wat jullie onder vrijheid verstaan.

Schrijf dit op en kijk nog niet naar de eerder opgeschreven antwoorden.

3. Ga nu vergelijken met jullie antwoorden van de inleidende les. Heeft vrijheid een andere betekenis gekregen? Zo ja wat is er veranderd?

4. Schrijf voor jezelf op wat je deze lessen reeks hebt geleerd.

5. Klaar!

Geef dit even aan bij de docent. Zodat jullie klassikaal kunnen gaan nabespreken (ongeveer 15 minuten hiervoor).

Nakijkmodel Het Houten Zwaard.

Eigen keuze?

Deel 1 van de les:

Ondernemerschap:

Ga samen met het groepje aan de slag waarmee je in de inleidende les hebt samengewerkt.

Een **ondernemer** is een persoon die iets onderneemt en daarmee een of andere maatschappelijke bijdrage levert. De spelen was volksvermaak. Er moet hard voor gewerkt worden om uiteindelijk in de **arena** te belanden. Maar wat is daarvoor allemaal nodig?

Bedenk in jullie groepje wat je allemaal moet regelen om een gladiatoren school op te richten. Wat heb je allemaal nodig?

1. iemand uit jullie groepje houdt de tijd in de gaten jullie hebben voor deze opdracht 10 minuten.
1. iemand uit jullie groepje neemt de leiding om overzicht te bewaren.

Meerdere antwoorden mogelijk.

Gladiatoren	bedden
Trainers	koks
Ondernemers	dokter
Geld	
eten	
drinken	
zwaarden	
kleding	
helmen	
scholen	

Gladiatoren

Bron: www.wikikids.nl/gladiator

Een **gladiator** was meestal een slaaf of een gevangene. Hij kreeg eerst een training om goed te leren vechten. Een bekende gladiator in de Romeinse tijd was Spartacus. Gladiatoren waren meestal slaven die voor de lol van de keizer tegen leeuwen en 'goede' gladiatoren moesten vechten. Deze slaven waren boeren die werden ontvoerd, omdat ze niks waard waren tegenover de soldaten van de keizer. Als je als gladiator veel gevechten won kreeg je als beloning vrouwen, brood, geld en roem. Vaak werden de 'slechte' gladiatoren heel snel gedood. Daarom wou bijna niemand gladiator worden, alleen mannen die wisten dat ze goed met een zwaard om konden gaan. Er zijn heel veel mensen dood gegaan in de arena waar gladiatoren vochten. Ze moesten niet alleen tegen elkaar vechten maar ook tegen wilde dieren die de Romeinen uit Afrika hadden meegenomen. Niet alleen de keizer keek naar deze gevechten, heel het volk kon komen kijken en vond het erg leuk om te zien. Het was zoiets als voetbal vandaag de dag.

Bron: <http://www.scholieren.com/spreekbeurt/17324>

Het hoogtepunt van de carrière van een gladiator was het ontvangen van het **houten zwaard**, het symbool van de **vrijheid**. Sommige gladiatoren gingen door met hun carrière omdat ze geen afstand konden doen van hun roem en rijkdom.

Bedenk in jullie groepje wat het zou betekenen om het Houten Zwaard te krijgen? Zou je doorgaan met de spelen of zou je stoppen? En waarom? Ben je dan ook echt vrij? Heb je een keuze als gladiator? Zo, ja welke? Jullie hebben 10 minuten hiervoor.

Vb. Het houten zwaard krijgen was een teken van vrijheid. Je was nu vrij man of vrouw. Je hoefde niet meer te vechten.

Overige vragen. Antwoord leerling.

Deel 2: van de les.

Vrijheid (15 minuten)

1. Ga voor jezelf na wat je nu onder vrijheid verstaat.

Schrijf dit op en kijk niet naar je eerder opgeschreven antwoorden.

Antwoord leerling.

2. Bespreek in het groepje wat jullie onder vrijheid verstaan.

Schrijf dit op en kijk nog niet naar de eerder opgeschreven antwoorden.

Antwoord leerling.

3. Ga nu vergelijken met jullie antwoorden van de inleidende les. Heeft vrijheid een andere betekenis gekregen? Zo ja wat is er veranderd?

Antwoord leerling

4. Schrijf voor jezelf op wat je deze lessen reeks hebt geleerd.

Antwoord leerling.

5. Klaar!

Geef dit even aan bij de docent. Zodat jullie klassikaal kunnen gaan nabespreken (ongeveer 15 minuten hiervoor).